

ОПТИМІЗАЦІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ АНТИЦИКЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ РЕАЛЬНОГО БІЗНЕС-ЦИКЛУ

Лелюк Ю.М., к.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

У статті розглядаються питання, пов'язані із використанням теоретичних положень теорії реального бізнес-циклу в практиці вітчизняної політики антициклічного регулювання. Наголошується на необхідності формування комплексної антициклічної політики, яка б враховувала середньострокову макроекономічну та короткострокову мікроекономічну динаміку.

This article is devoted to the issues related to use of the theoretical assumptions of the real business cycle theory in the practice of Ukrainian anticyclic regulation policy. Particular attention is paid to the necessity of forming of integrated anticyclic policy, which would consider the medium-term macroeconomic and short-term microeconomic dynamics.

Постановка проблеми. У сучасних умовах виникає об'єктивна необхідність теоретичного осмислення суті, рушійних сил та тенденцій циклічного розвитку економіки з метою оптимізації методів та інструментарію державної антициклічної політики. Збалансована антициклічна політика створює передумови нарощування конкурентних переваг економіки країни за рахунок інтенсивного впровадження інновацій у період поживавлення та піднесення, і використання сформованого запасу «технологічної міцності» в періоди кризи та занепаду, що дозволяє пом'якшити негативні соціально-економічні наслідки циклічних коливань. У зв'язку з цим, проблеми формування концептуальних основ антициклічного регулювання вітчизняної економіки набувають особливої гостроти та актуальності. Фундаментальні теоретичні дослідження суті та механізму економічних циклів і, відповідно, інструментів антициклічного регулювання економіки розглядаються у роботах Дж. Кейнса, М. Кондратьєва, Г. Касселя, С. Кузнеця, Р. Лукаса, У. Мітчелла, Г. Менк'ю, Е. Хансена, Ф. фон Хайєка, Й. Шумпетера та інших. Про важливість даного напрямку дослідження для сучасної економічної науки свідчить той факт, що Ф. Кідленд та Е. Прескот у 2004 році отримали Нобелівську премію в галузі економіки за значний внесок у розвиток теорії реальних бізнес-циклів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми циклічного розвитку економіки та підвищення ефективності антициклічного регулювання досліджуються у роботах таких українських вчених, як Ю.Бажал, В. Гейць, І. Лукінов, С.Мочерний, А. Поручник, Ю. Пахомов, В. Савчук, А.Чухно та інші. Серед російських економістів-дослідників, які в своїх роботах розглядають дану проблематику, – Е. Балацький, С. Глазьев, В. Іноземцев, С. Меньшиков, Ю. Яковець та багато інших. Разом з тим аспекти, пов'язані із оптимізацією антициклічної політики в контексті не тільки теоретичних розробок економічного мейнстріму, а й нових теорій, зокрема теорії реального бізнес-циклу, ще не знайшли всебічного висвітлення у вітчизняній економічній літературі.

Постановка завдання. Здійснення антициклічної політики традиційними кейнсіанськими методами (через відповідне регулювання сукупного попиту) або за допомогою виключно грошово-кредитних інструментів, як це пропонує неокласична школа, вже не забезпечує необхідного рівня соціально-економічної ефективності. Тому формування теоретичних засад концепції антициклічного регулювання економіки України вимагає використання результатів не тільки найбільш поширених економічних теорій – таких як кейнсіанство, некейнсіанство, а також монетаризм та теорії неокласичного напрямку, - а й альтернативних теорій, що сформувалися поза межами політекономічного мейнстріму [3, с. 39]. Кожен з напрямків сучасної економічної думки розглядає проблему виникнення та функціонування економічних циклів зі своєї точки зору; відповідно, найбільш об'єктивна та ефективна антициклічна політика може бути сформована, як на наш погляд, на основі об'єднання різних точок зору. При цьому подібне об'єднання повинно бути не еkleктичним, а синтетичним, із урахуванням можливих синергетичних ефектів. Вирішення цієї задачі передбачає ґрунтовний аналіз існуючих теоретико-методологічних підходів до проблеми циклоутворення та формування наукових засад антициклічного регулювання, в першу чергу – концепції реального бізнес-циклу.

Метою даної статті є розгляд основних положень антициклічної політики, що випливають з теоретичної концепції реального бізнес-циклу, під кутом зору адаптації цих положень до українських реалій для прискорення процесів оптимізації державного антициклічного регулювання вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. При визначенні характеру антициклічного регулювання держава перш за все вирішує питання про те, чи діяти їй за заздалегідь встановленими правилами, чи приймати рішення згідно із зміною обставин. В теоретичному аспекті це знаходить свій прояв у поділі антициклічного регулювання на «політику за правилами» (policy rule) та дискреційну політику (discretionary policy). Згідно із поглядами Дж. М. Кейнса, які були панівними в економічній теорії до середини 1970-х років, уряд повинен проводити активну гнучку політику пристосування до змін ринкової кон'юнктури, що викликані зміною у сукупному попиті (інвестиційними та споживчими витратами). Антициклічне регулювання, таким чином, зводилося до усунення надлишкового попиту та створення додаткового попиту державою у різні фази економічного циклу. Така модель макроекономічного аналізу і відповідна їй парадигма антициклічного регулювання були дієздатними доти, доки розвиток стагфляції із одночасним зростанням безробіття не почали вимагати теоретичного пояснення і обґрунтування релевантних заходів протидії, яких кейнсіанська теорія дати не могла.

Саме тоді критики теоретичних підвалин кейнсіанства та заснованого на кейнсіанських засадах державного антициклічного регулювання починають акцентувати увагу на хибному методологічному підході: адже враховуються лише макроекономічні закономірності розвитку економіки, формалі-

зовані у взаємозв'язку декількох змінних, в той же час повністю ігноруються мікроекономічні фактори, такі, наприклад, як поведінка домогосподарств та фірм, заснована на очікуваннях суб'єктів ринку щодо змін ринкової кон'юнктури в майбутньому. На початку 1970-х років Роберт Лукас обґрунтував необхідність створення нової макроекономічної теорії, яка б враховувала очікування суб'єктів ринкових відносин, а також аналізувала динаміку взаємодії держави та приватного сектору з позицій ефективності антициклічної політики. Наступним кроком була спроба Едварда Прескотта та Фінна Кідленда пояснити провал економічної політики розвинутих країн, коли ринок потрапив у пастку високої інфляції, в той час як уряди намагалися усіма можливими методами зупинити зростання рівня цін. У статті (1977р.) вони вводять поняття узгодженої у часі економічної політики (Time Consistency of Economic Policy), тобто політики, за якої уряд (держава) оптимізує свою діяльність у кожний конкретний період часу, а також розглядають сутність оптимальної політики – тобто загальну послідовність управлінських рішень кожного періоду часу, яка максимізує добробут суспільства. При цьому Прескотт та Кідленд прийшли до висновку, що узгоджена у часі політика не обов'язково є оптимальною. В той же час оптимальна політика може бути динамічно непослідовною, тобто не бути найкращою в даний період часу [1, с. 102].

Постійна інфляція, що спостерігалася в 1970-ті роки, пояснювалася інфляційним зсувом, який виникав як результат непослідовної у часі політики цінової стабільності. Очікуючи непослідовні дії уряду, приватний сектор намагався випередити рішення держави, що призводило до низької ефективності економічної політики в цілому і антициклічного регулювання зокрема. Загальний алгоритм мав наступний вигляд. Поточні дії фірм і домогосподарств обумовлені, хоча б певною мірою, очікуваннями результатів економічної політики уряду.

У свою чергу, уряд вимушений реагувати на результати впровадження своєї економічної політики і здійснювати коригування її параметрів. Суб'єкти ринку реагують на подібні коригування, що, в свою чергу, змінює очікувану державою результативність застосованих механізмів та інструментів економічної політики. І так далі. Така «підгонка» економічної політики під результати поведінки фірм і домогосподарств може стати навіть дестабілізуючим фактором економічного розвитку країни.

Враховуючи взаємозв'язок та взаємозалежність поведінки суб'єктів ринку, Прескотт та Кідленд аналізували динаміку економічного розвитку з позицій теорії ігор, у першу чергу, як набір ігор грошової і фіскальної влади. Вчені прийшли до висновку, що за умов введення такого фактору, як раціональні очікування фірм і домогосподарств, держава, яка проводить дискреційну політику, матиме гірший результат у показниках зростання суспільного добробуту, ніж вона мала б, якби здійснювала економічне регулювання «за правилами» [2, с. 148].

Наприклад, уряд не має встановленого заздалегідь рівня інфляції і прагне стимулювати сукупний попит шляхом збільшення грошової маси. Очікуючи

такий розвиток подій, фірми вбудовують інфляційні очікування у свої економічні рішення і збільшують ціни та заробітну плату. Щоб компенсувати інфляційні очікування фірм, уряд збільшує пропозицію грошей ще більшою мірою, в результаті рівень зайнятості залишається приблизно на тому самому рівні, а інфляція різко зростає, тобто спостерігається стагфляція.

Таким чином, інфляція може бути не стільки результатом нерелевантних рішень влади, скільки результатом нездатності урядовців дотримуватися зобов'язань, прийнятих у грошово-кредитній політиці. Наголос тепер робиться на необхідність пошуку інститутів, які б могли пом'якшити проблему неузгодженості. Важливим висновком із теорії Кідленда-Прескотта було положення про те, що орган, який є відповідальним за проведення грошово-кредитної політики, повинен мати репутацію захисника низького рівня інфляції і бути відносно незалежним від уряду.

Отже, слід виділити два важливих моменти, на яких необхідно акцентувати увагу при аналізі теорії реального бізнес-циклу. По-перше, економічна політика держави повинна бути не сукупністю рятівних заходів, а мати цілісний характер і орієнтуватися на досягнення довгострокових цілей. По-друге, Центральний банк країни повинен бути відносно незалежним і в стратегічному плані утримувати інфляцію на низькому рівні.

Що стосується першого положення, то економічну політику в цілому і антициклічне регулювання зокрема в Україні важко назвати цілісним комплексом [4, с. 124]. За дев'ятнадцять років незалежності держава остаточно не визначилася із соціально-економічними цілями розвитку країни. Декларація гасла про те, що ми будемо соціально-орієнтовану ринкову економіку, не є достатньою – необхідно визначитися із кількісними та якісними параметрами такої економіки та із комплексом першочергових завдань, інструментів і механізмів досягнення зазначеної мети. Економічну політику України можна однозначно характеризувати як дискреційну, причому в її найгіршому варіанті – це не гнучке пристосування до змін ринкової кон'юнктури, а «гасіння пожежі» екстремними методами. Звідси – гірке визначення України як «країни втрачених можливостей», яка не тільки не змогла використати шанс випереджаючого розвитку на зміні довгих хвиль економічних коливань, але й не заклала підвалини нового технологічного укладу, формуючи тим самим стратегію «доганяючого розвитку» на наступні десятиріччя.

Стосовно другого положення, Національний банк України намагається бути незалежним від уряду, але не варто забувати, що така незалежність має лише відносний характер. Центральний банк не може бути абсолютно незалежним, оскільки реалізує ту економічну програму, з якою правляча партія прийшла до влади. Розуміючи відносний характер незалежності Центрального банку, велика група держав, в тому числі Японія, Чилі, Франція, Мексика, Люксембург, Нова Зеландія, Великобританія переглянули або створили заново в 1990-х роках законодавство про Центральні Банки, з метою збільшення їхньої політичної незалежності.

В Україні декларування незалежності НБУ, на жаль, не знайшло свого виразу у підвищенні транспарентності та поширенні практики публічної звітності. В той же час заява НБУ про зняття усіх обмежень щодо встановлення комерційними банками обмінних валютних курсів і прогнозування падіння курсу гривні вже на початку 2011 року не характеризує його як палкого і послідовного борця із інфляційними процесами в країні.

Розглядаючи економічні коливання, Прескотт і Кідленд пояснили їх шоками пропозиції, викликаними, зокрема технологічними змінами. Розвиток техніки та технології призводить до зростання продуктивності праці і, відповідно, до збільшення заробітної плати. Працівники, згідно із законом пропозиції, готові працювати більше, а відпочивати менше. Але чим більше люди працюють сьогодні, тим більше вони цінують своє дозвілля завтра. І навіть якщо новий рівень заробітної плати залишиться без змін – поступово люди почнуть працювати менше. В масштабах макроекономіки це викличе кризу та занепад. Але так буде тільки до нового технологічного поштовху.

Таким чином, економічні рішення, що приймаються на рівні домогосподарств і фірм, перетворюються на економічні коливання в масштабах національної економіки.

Для українських реалій шоки пропозиції мають неоднозначний вплив: з одного боку масовий відплив робочої сили за межі країни можна вважати шоком із знаком «мінус», в той же час збільшення сукупного попиту за рахунок «вливання» зароблених за кордоном грошей – шоком із знаком «плюс» [5]. Що стосується технологічної складової механізму циклічних коливань, то тут, як на наш погляд, необхідне безпосереднє втручання держави з метою підтримки інноваційних напрямків розвитку вітчизняної економіки.

При цьому потрібна апробація різних механізмів та інструментів з метою визначення найбільш дієвих – від впровадження пільгового кредитування та сприятливого оподаткування інноваційної діяльності до створення спеціалізованих кластерів. Саме такий підхід дозволить сформулювати економічне підґрунтя розвитку нового технологічного укладу в межах національної економіки.

Висновки. Руйнівний характер циклічного розвитку економіки може бути пом'якшений за рахунок виваженої антициклічної політики держави. При цьому концептуальні засади антициклічного регулювання повинні враховувати досягнення та рекомендації різних економічних концепцій та теорій, взятих у їхній синтетичній єдності та адаптованих до реалій розвитку сучасної вітчизняної економіки. На особливу увагу заслуговують теорії, що поєднують макроекономічні закономірності із мікроекономічним аналізом, тобто розглядають процеси циклічного розвитку з позицій економіки як цілісного утворення. Серед таких концепцій важливе місце посідає теорія реального бізнес-циклу, розроблена лауреатами Нобелівської премії в галузі економіки 2004 року Кідлендом і Прескоттом. Центральна ідея цієї теорії – комбінація середньострокової макроекономічної та короткострокової мікроекономічної динаміки. Звідси – необхідність розробки комплексної антициклічної політики, що має на меті досягнення стратегічних цілей розвитку

національної економіки. Саме на це, як на наш погляд, і повинна спрямовувати зусилля вітчизняна економічна теорія.

Література.

1. Воронов Ю. П. Правила важнее прав: нобелевские лауреаты по экономике 2004 г.: Прескотт Эдвард, Кидланд Финн / Ю. П. Воронов // ЭКО. - 2005. - № 1. - С. 102.
2. Замулин О. Концепция реальных экономических циклов и ее роль в макроэкономической теории / О.Замулин // Вопросы экономики. - 2005. - №1.- с.144-153.
3. Кулик А.Б. Застосування моделі Тобіна для аналізу економічних процесів в Україні / А.Б.Кулик, Д.Г. Хохич // Фінанси України. – 2010. - №9. – С.37-48.
4. Матросова Л.Н. Мировой финансовый кризис и его влияние на экономику Украины / Л.Н.Матросова // Вісник економічної науки України: Науковий журнал. – 2009. – № 1 (15). – С.122-124.
5. Прокопьев А. Жизнь по теории. Нобелевская премия по экономике и украинские реалии / А.Прокопьев // Киевский телеграф.- 22–28 октября, 2004.

УДК 331.108: 631.11: 334.024: 331.5.024.54

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІЛУ АГРАРНОЇ СФЕРИ

*Лещина О.Г., ст. викладач, здобувач
Полтавська державна аграрна академія*

Проаналізовано сучасний стан організаційно-економічних умов формування кваліфікованих кадрів аграрної сфери з урахуванням трансформації економічних, демографічних та соціальних факторів впливу.

The modern state of organizational and economic conditions of the skilled agriculture cadres was analyzed including transformation of economic, demographic and social factors influence.

Постановка проблеми. Проблема формування кадрів набуває особливого значення унаслідок дефіциту кваліфікованих працівників у сільському господарстві. Це значною мірою обумовлено: низьким рівнем оплати праці, дефіцитом фінансових ресурсів, що направляються на розвиток сільського господарства, негативними тенденціями в демографічній і соціальних сферах, переміщенням трудових ресурсів сільського господарства до інших галузей. Економічне становище багатьох підприємств аграрної сфери не сприяє закріпленню працівників і фахівців, внаслідок чого виникає протиріччя між потребою і відтворенням кадрів для сільського господарства. У зв'язку з цим, набувають актуальності дослідження, пов'язані зі створенням сприятливих організаційно-економічних умов формування кадрів аграрної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування висококваліфікованих кадрів аграрної сфери є не новою, але складною і